

MARCO BALZANO

ŽIVOT NEČEKÁ

Pistorius & Olšanská

Hrdina příběhu Ninetto Giacalone patřil k jedné z posledních vln dětských uprchlíků, kteří odcházeli bez rodičů z chudého italského jihu a snažili se najít lepší podmínky na bohatším severu. Narodil se v roce 1950 v zapadlé vesnici na Sicílii a v devíti letech odjel s jedním otcovým známým do Milána, kde se musel začít starat sám o sebe a sehnat si práci, pochopitelně načerno a mizerně placenou. Skoro vše, co si rozvážkou vypraného prádla vydělal, padlo na jídlo a kousek místa v bytě, který sdílel s dalšími přistěhovalci.

V patnácti letech, kdy už mohl legálně nastoupit do továrny, si začal slušněji vydělávat a také se oženil se stejně mladičkou dívkou, rovněž z jihu. A život sklouzl do běžných kolejí továrenských dělníků: práce u pásu, druhé zaměstnání, občasné návštěvy rodin na jihu.

Tragický zvrat do jinak jednotvárné každodennosti vnesl později násilný čin, k němuž Ninetta přivedla jeho povaha. Byl odsouzen a ve vězení strávil deset let. Život však mezitím nečekal. Na svobodu se vrací jako předčasně zestárlý muž, do změněného světa, jemuž se už neumí přizpůsobit, a tak jen přežívá, protože „pravý trest si člověk odpývá, teprve když z vězení vyjde“. A jediným světlým bodem, k němuž se ještě upíná, je jeho vnučka, kterou dosud nepoznal.

Marco Balzano (nar. 1978 v Miláně, kde žije a pracuje) dnes patří mezi nejúspěšnější italské autory. Píše romány, básně, povídky a odborné práce. Debutoval v roce 2010 románem *Synův syn (Il figlio del figlio)*, v roce 2014 publikoval knihu *Život nečeká (L'ultimo arrivato)*, za niž získal prestižní ocenění Premio Campiello. Později v roce 2018 na sebe upozornil knihou *Zůstanu tady (Resto qui)*, která se objevila mezi finalisty ceny Premio Strega a zaznamenala mezinárodní úspěch, byla přeložena do téměř třiceti jazyků, včetně češtiny (nakl. Pistorius & Olšanská, 2022). Následovaly romány *Až se vrátím (Quando tornerò)* z roku 2021 a *Café Royal*, který vyšel letos a kde se střídají pohledy čtených postav, vesměs nějakým způsobem provázaných se známou kavárnou v centru Milána, podle níž se kniha jmenuje.

PRIUS
PISTO

Marco Balzano

ŽIVOT
NEČEKÁ

Z italštiny přeložila Kateřina Vinšová

Pistorius & Olšanská
Příbram 2023

Questo libro è stato tradotto grazie ad un contributo alla traduzione assegnato dal Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale Italiano.

Tato kniha vychází za finanční podpory italského Ministerstva zahraničních věcí a mezinárodní spolupráce.

Vydání laskavě podpořilo rovněž Ministerstvo kultury České republiky.

Copyright © 2014 Marco Balzano

Originally published as *L'ultimo arrivato* in Italy in 2014 by Sellerio Editore, Palermo.

This edition is published in agreement with the Proprietor through Piergiorgio Nicolazzini Literary Agency (PNLA)

Translation © Kateřina Vinšová, 2023

ISBN 978-80-7579-176-4 (PDF)

ISBN 978-80-7579-163-4 (tištěná kniha)

Caterině

Ale co o nich víme, my dva,
ty, který o tom tak pěkně hovoříš, já, jehož slova
dokáží jen vytáhnout na světlo přízraky minula
ze stínu těchto zdí –
především zdí továrně venkovních,
k nimž návštěva na závěr dospěje.

V. SERENI, *Návštěva v továrně*

Objevil se znenadání na vězeňském dvoře a přecházel ho jako ulici v San Conu. Šel ztěžka, jako kdyby pod nohama drtil hrozny. V ruce nesl pořád tu svou starou a ošoupanou koženou aktovku. Když jsem ho tam uviděl, v hrdle mi uvízl dým z cigarety i se slovy, která jsem na něj chtěl zavolat: „Pane učiteli! Vzpomínáte si na mě? Já jsem Ninetto! Kost a kůže!“ Usmát se na něj a odhalit zuby zažloutlé od kouření. Ale neřekl jsem nic a on vzápětí zmizel za branou, kterou mu bachař otevřel. A já zůstal s pusou dokořán civět na prázdné prostranství. Na pochybách, jestli to byl sen, nebo pravda. Odvrátil jsem tvář od okénka, teprve až vše pohltila tma. Potom jsem ulehl na zatuchlou matraci, dal si ruce pod hlavu, zavřel oči a začal jsem.

Jedna

Ještě předtím než mi děti ze základní školy na via dei Ginepri začaly říkat Kost a kůže, přezdívaly mi Uřvanec. Dodnes si dokážu vybavit všech čtyřiatřicet tváří, ale nejvíc mi v paměti utkvěla ta Peppinova, s vlasy zježenými, jako když tělem projede proud. Společně jsme řeznickému synkovi Ettoremu Ragusovi kradli housky s mortadellou, co si přinesl na svačinu. Když to Ettore zjistil, vrískal ještě pronikavěji než já a bulil jak želva. S Peppinem jsme šli za ním, pusy ještě celé umaštěné, tvářili jsme se soucitně, říkali mu „Jdi ty, Toruccio... Copak se brečí pro takovou maličkost?“ „Jedna houska je v tahu, ale dostaneš jinou!“ A podobná slova útěchy. Já se občas cítil provinile a ptal jsem se Peppina, jestli to nepřeháníme.

„Co bysme přeháněli? Ten ňouma je širší než delší a beztak doma dostane každéj den těstoviny. Co dostaneš ty?“

„Sardelky,“ odpověděl jsem mu.

Do devíti let jsem vyrůstal na sardelkách. Vlastně na jedné sardelce denně. Máma ji vždycky ráno vylovila ze zavařovačky plné staré zvlhlé soli nalepené na sklo. Rozprostřela sardelku na krajíček chleba, kterému se říkalo „cihla“, a řekla mi, ať do večera do kuchyně ani nepáchnu.

„Mazej,“ odháněla mě generálským posunkem.

Stačilo pár hodin a uslyšel jsem, jak mi z břicha vycházejí podivné zvuky. Zurčení, chrčení, bublání, ani nevím, jak to pojmenovat. A tak když mi někdo, kdo měl v těle asi tolik kalorií jako já, navrhl, ať jdeme něco čmajznout, byl jsem okamžitě pro. Nejsnazší bylo krást ovoce z lísek, co měly babky venku přede dveřmi. Peppino stařenku nějak zabavil a já si nacpal broskve pod tričko nebo za trenýrky. Složitější bylo štípnout něco u lidí, kterým to už moc nepálilo. Já, protože jsem měl dobrou vyřídilku, jsem obvykle hlídkoval a Peppino – nebo Ciccillo nebo Berto nebo jiný hladový kluk – mi proklouzl za zády a šel namátkou prohrabat pár šuplíků. Občas býval úlovek slušný, ale většinou to za moc nestálo. Skrojek chleba, kousek tureckého medu, pár vajíček, která jsme vypili syrová. A doopravdy náročné bylo šlohnout něco v Turuzzově potravinovém krámku, jednak to tam smrdělo, že by člověk nejradši zdrhnul, ještě než tam vkročil, a navíc byl Turuzzu čilý a koho chytil, toho hnal kopanci ven. Na to troufnout si k němu, to chtělo pořádnou dávku chladnokrevnosti, jinak bylo lepší se mu vyhnout.

Časem jsem ale zjistil, že v San Conu je nás na stejné dietě spousta, a tak jsem se s tím smířil. Každý z nás se s tím dřív nebo později smířil. Jedna sardelka? No a co, jedna sardelka! Malého kluka hned tak něco z míry nevyvede. To se ovšem snadno řeklo, dokud jsem ještě chodil do školy. Celé dopoledne jsem jen seděl v lavici, poslouchal pana učitele Vincenza a tím to končilo. Jenomže potom, když v noci 10. října 1959 ranila mámu mrtvice a zůstala navždycky invalidní, už nic nebylo jako dřív, musel jsem totiž nechat školy a chodit s tátou na pole jako *jurnataru*, nádeničit.

Hned po Peppinovi jsem měl nejradši pana učitele Vincenza, i když jsem mu to nikdy neřekl. Měl jsem ho radši než tátu Rosaria. Nejenom proto, že nebyl protivný a nemlátil mě, když

jsem přišel domů s potrhaným kabátkem nebo rozbitým košilem, ale taky kvůli básničkám, které nám předčítal. Hlavně od Giovaniho Pascoliho. Nikdy nespěchal s výkladem. Šlo mu především o melodii.

„Nad významem se zamyslíme později,“ říkával, když jsme koukali jak jelimani.

Přednášel nám báseň za chůze mezi lavicemi a pak nám nařídil, ať si ji opišeme do sešitů, protože „už tím se učíme“, říkal s pozdviženým ukazovátkem, aby nás udržel zticha.

Co si budeme vykládat, pan učitel Vincenzo byl pro mě jako kamarád. Však jsme se taky vídali i mimo školu. Vlastně jsem byl první, koho ráno potkával, protože jsme byli sousedi odnaproti. Scházeli jsme se v půl osmé na rohu via Archimede. Jakmile jsem ho v dálce zahlédl, oprášil jsem si rukama kočičí chlupy z nohou a běžel mu vstříc. A hned jsem se mu přiznal, že jsem básničku vlastními slovy nepřepsal, protože udělat něco takového s básničkou mi připadá hrozné. Pan učitel nic nenařadil, jen se mě zeptal, jestli jsem se ji naučil.

„To se ví! Chcete, abych vám ji zarecitoval?“

„Teď ne.“

„A dáte mi špatnou známku?“

„Jestli ji neumíš, tak ano.“

Houby špatnou známku, já uměl básničky všechny, jako když bičem mrská, a vždycky jsem dostal výbornou! Když jsem přišel domů, mával jsem sešitem, aby bylo vidět známku napsanou červeným inkoustem, a domáhal jsem se za to kousku čokolády nebo přiměřené částky, abych si ji mohl jít koupit. Ale jak už jsem říkal, takhle to chodilo do 10. října 1959, pak už jsem se nemohl ničeho dožadovat.

Od Roccova novinového stánku jsem musel pana učitele vést. Jakmile měl koupený deník *l'Unità*, nemluvil ani nekoukal před

sebe. A protože na železničním přejezdu v San Conu už jeden mrtvý byl, vedl jsem ho za paži, jako se to dělá s nevidomými. Když tenkrát došlo k tomu neštěstí na trati, prohlásil pan učitel, že nám má být toho muže líto, přestože jsme ho neznali a věděli jsme jen to, že ho lokomotiva dlouho vláčela i s jeho bicyklem a pytlíkem pomerančů zavěšeným na řídítkách.

„Ten, komu není líto, když někdo zemře, je barbar,“ řekl nám ve třídě, a když kolem projížděl pohřební vůz, přerušil diktát a řekl, ať jdeme k oknu a pomodlíme se.

Pan učitel byl první, komu jsem se svěřil, že mámu ranila mrtvice. To ráno jsem celou cestu mlčel a ani u přejezdu jsem ho nechytal za paži. Když se pak na mě tázavě podíval, vyprávěl jsem mu, jak v noci spadla na zem a že se jí na spánku udělala černá podlitina a už nezmizela. Pan učitel se zastavil, namáhavě polkl a řekl mi spoustu důležitých věcí. Ale už si na ně nevzpomínám.

Po té mrtvici přišla k nám domů mámina sestra teta Filomena, aby tátovi pomohla. „Pečlivka hrbatá“ se jí říkalo ve vesnici. Teta Filomena byla z těch, co na všem hledají hnidy. Každou chvíli kvůli něčemu nespokojeně funěla. Takové její zafunění člověku klidně ulízlo vlasy k lebce, jak bylo silné. Jednou jsem se táty zeptal, na co zemřel tetin manžel, a on mi odpověděl: „Na to její funění.“ Zato jí ale nic nebylo zatěžko. Mámu převlékala, myla mezi nohama, krmila ji, protože měla pusu šejdrem. Tu a tam, jak se mu to zrovna hodilo, se zastavil na ni podívat doktor Cucchi, před nímž všichni na via Archimede uctivě smekali. Než ji doktor Cucchi začal vyšetřovat, požádal nás, ať odejdeme, protože jak říkal, kde se stůně, tam je potřeba kyslík.

„Nejllepší by bylo umístit ji v Katánii do nějaké léčebny pro dlouhodobě nemocné,“ prohodil už na odchodu s kufříkem

v ruce. „Vy, pane Giacalone, se každopádně musíte obrnit trpělivostí. A žít ze dne na den, to je moudrost, které nás učí choroba.“

A jen co zamířil ke dveřím, poslal ho můj táta Rosario prudkým gestem někam a pak prohlásil, že každý má plnou hubu mouder, dokud se sám nedostane do maléru.

Pro mě osobně největší změnou bylo to, že jelikož jsem byl jen kost a kůže, nedokázal jsem dotáhnout necky na koupání doprostřed místnosti. A tak jsem smrděl. Když jsem si přičichl k tričku, cítil jsem ten pach a styděl jsem se být ostatním na blízku. Hlavně Gemmě, holce, do které jsem byl zamilovaný a kvůli níž jsem se porval s jistým Turim. Hodil jsem po něm kamenem a trefil ho do hlavy, když mi jednoho dne oznámil, že se jí podíval pod sukni. Dalšího, jménem Vittorio z via Lentini, jsem ze stejného důvodu chytil za pačesy a mrštil jím o granátovník. Co si budeme vykládat, žárlivost byla vždycky moje zkáza. Odmalička.

Dvě

Ale nedá se říct, že bych se jednoho dne rozhodl a emigroval. Takový kluk jako já, takový *picciriddu*, se jen tak zčistajasna ne-sebere a neodjede. Nejdřív se mi tu muselo všechno zprotivit – ty věčné hádky, hladovění, nervy na pochodu – a teprve pak jsem odešel. Byl konec devětapadesátého, bylo mi devět a v tom věku by jeden zůstal radši doma ve vesnici, i když je to špinavá díra a rozhodně žádný lunapark. Ale všechno má své meze, a když ti bída připadá jako obrovská vlna, která tě chce pohltnout, je lepší sbalit si svých pět švestek, odejít, a tečka.

Máma byla den za dnem čím dál víc mimo. Doktor Cucchi, pokaždé když se zastavil, nám zopakoval své omleté fráze a předepsal léky, které byly k ničemu, zato stály majlant. Měly se jí dávat pod jazyk, když to na ni přišlo. Táta byl napjatý jak struna, o kterou stačilo zavadit, a pohlavky lítalý. Bylo lepší držet se od něj dál než na dosah ruky. Domů se vracel, kdy se mu zachtělo, a ani nepozdravil. Pokud něco pronesl, pak jen to, že jde zase ven. „Jdu se podívat na náměstí,“ zamumlal s cigaretou v koutku úst a už sahal po klice. Na náměstí ovšem nešel. Šel mastit karty k jistému Stefanovi do sklepa. Partička střídala partičku, až karbanu úplně propadl. Víím, kam chodil, jednou jsem za ním vyšel bosý a sledoval ho. Vkleče na chodníku jsem ho špe-

hoval přes sklepní okénko. Měl jsem sto chutí mu prozradit, co mají ostatní za karty, ale táta vyhrával i bez nápovědy, dokonce i těch pár drobných, které jsem si vezl s sebou do Milána, vyhrál tam dole v té místnosti plné vznášejícího se dýmu. Jiní odjížděli ze vsi se zavařovačkou oliv nebo ještě teplým chlebem, kdežto já měl úspory, i když jsem je potom nemohl utratit. Jenže táta si kvůli kartám ve vesnici kdekoho zneprátelil a kumpáni se mu brzy začali vyhýbat obloukem. Oškubal jednoho po druhém, ale protože se nedokázal krotit, nakonec na to doplatil.

Pokud jde o výprasky, které jsem od něj občas večer schytával, není třeba nad tím zbytečně mudrovat nebo se pozastavovat. Ty prostě dávali v San Conu všichni rodiče. Jako je normální, že z nebe prší, kráva že bučí, strom že opadává, tak žádný rodič v San Conu nešel pro ránu daleko. Stačilo vrátit se domů po rvačce, a člověk to schytl i tam. „Cože? To sis nechal dát nakládačku? Co z tebe vyroste za chlapa?“ A už se odepíná pásek. „Co ty umazaný kalhoty?“ A kopance jeden za druhým. „Tak ty sis ublížil?“ A lítají dřeváky. Dřeváky byly specialitou žen, výzbrojí matek nebo někdy starších sester. Moje máma kupříkladu to se dřeváky uměla mistrovsky. Měla vojenskou mušku. S obdivuhodnou přesností dokázala trefit na dálku. Někdy jsem nad tím tak užasl, že jsem ani nepocítil bolest. Upřela na mě pohled tygřice, dřevák se rozletěl jako pták, vyhnul se květináčům a prosvištěl dveřmi, za které jsem se chtěl schovat. Přišel jsem přitom o zub, ale jiní kamarádi dopadli ještě hůř.

Jednou jsem to schytl dokonce za to, že jsem šel do školy. Táta mi večer nedal nic k jídlu, a tak mi řekl, že si můžu přispat. Když jsem se probudil, pomyslel jsem si, že na to jít na pole je už pozdě, a beze slova jsem se vydal ke škole. Samou spokojeností jsem si na via Ruggero il Normanno vyškemral jedno

tarallo rovnou z trouby. Jako malý jsem uměl dělat prosebné oči. A taky vyloudit falešné slzy jak nějaký herec z Cinecittà. Ženy na to vždycky skočily. Zato teď mám oči přimhouřené, jen takové škvírky, jako když se nepohodly se sluncem.

Na ten den ve škole jsem dodnes nezapomněl. Vstoupil jsem do třídy a hned zklamání. Čekal jsem, že mě budou oslavovat jako patrona o posvícení, jenže kromě Peppina, který hopkal jak králík, mi nikdo nevěnoval pozornost. Jako kdybych snad ani nikdy nechyběl. Jedině Ettore přišel žadonit, ať mu neseberu svačinu, a už zase natahoval moldánky jako holka. Ani pan učitel Vincenzo, když vstoupil do třídy, mi nic neřekl. Všiml si, že sedím na svém místě, a svraštil obočí, ale to bylo všechno. A tak mě napadlo, že naše přátelství má asi na kahánku, a nejradši bych utekl na pole. Ale hodinu nám pan učitel nachystal parádní. Vykládal o pánovi jménem Giangiacomo Russò a nazýval ho myslitel. To slovo jsem dosud neslyšel a podle spolužáka z lavice znamenalo někdo hodně chytrý, kdo toho spoustu ví, kdežto podle Peppina to byl někdo, kdo ráno vstane a celý den nemusí hnout prstem. Pan učitel nakreslil na tabuli dva muže. Jeden stál uprostřed ohrazeného pozemku a říkal: „Tohle je moje!“ A druhý stál na poli bez ohrazení a neříkal nic. Pan učitel nám nařídil, ať si ten obrázek obkreslíme, a potom nám vysvětlil, že dokud ten muž neprohlásil „tohle je moje“, neexistovala společnost – nebyly kasárny, nemocnice, školy, soudy, vězení, banky – a všichni žili svobodně, příroda byla tak štedrá, že stačilo, co v ní vyrostlo samo od sebe, a nebylo třeba se rvát kvůli žvanci jako psi. Jenže potom ten dotyčný řekl „tohle je moje“, a bylo. Všichni se po něm začali opičít, a místo aby snili o krajině nebo krásné ženě, začali snít o čím dál vyšších ohradách, dávat si na dveře zámky a k vratům hlídací psy.